

84. Csincse, Csörsz árka-dűlő, Tagosok-dűlő (XVI.) (KÖH 78531)**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, B, LT, Sza, I**

A Herman Ottó Múzeum (Miskolc) alvállalkozójaként az Ásatárs Kft a bükkábrányi lignitbánya területén fekvő XVI. jelzésű lelőhelyén, a Gerincscorgákon 2014. augusztus 28–szeptember 18. és október 17.–november 7. között végzett régészeti feltárást.¹⁶

A kutatást a területen történő vízelvezető rendszer kialakítása tette szükségessé. A feltárás a Gerincscorga I. területén 307 m hosszú és átlag 8 m széles, a Gerincscorga II. területén 384 m hosszú és 4–8 m széles felületen valósult meg. A humuszolás a Gerincscorgák területén 5062 m²-en történt meg, ebből a régészeti fedett terület 4000 m² nagyságú volt. A két feltárási terület egymással párhuzamosan haladt, a Gerincscorga I-től É-ra, 35 m-re jelölték ki a Gerincscorga II. szelvényt. Ez utóbbi szelvény Ny-i, 45 m-es szakasza 8–9 m, majd K felé haladva már csak 6 m széles. A feltárási terület K-i részénél már a 4 m-t is alig érte el a szelvény szélessége.

A lelőhely a Csincse-pataktól K-re, egy viszonylag jól kiemelkedő, ÉNy–DK-i irányú magaslaton, a Bükkábrány, Bánya XV. lelőhelytől Ny-ra helyezkedik el.

A lelőhely egy részét a mezőgazdasági munkálatokkal megbolygatták. A sárga és a sárgásbarna, kötött agyagos és/vagy löszös altalajon, 40–100 cm mélységben összesen 362 stratigráfiai egység került elő. Ezek közül a délebbi fekvésű Gerincscorga I. területén 208 jelenség került feltárára. A Gerincscorga II. területén több helyen figyeltünk meg recens beásást, melyek iszapológödörök voltak. Az egyik nagyobb méretű beásás roncsolta az SNR 76 császárkori árok egy részét.

A fémdetektoros vizsgálatok során, a Gerincscorga II. terület ÉK-i szelvényfalánál, egy több darabból álló késő bronzkori bronz depó lelet került elő. A bronztárgyak (tokos balták, fűrész, tűk, karikák) egy kisebb méretű, fazék alakú bögrében voltak. A feltárás során késő bronzkori objektum nem került elő.

A 362 stratigráfiai egység közül 238 gödör, 83 cölöphely vagy cölöprendszer, 13 árok és árokrészlet, 12 épület, 7 árokszerű gödör, 5 gödör vagy cölöphely, 3 temetkezés és egy kút volt. Korukat tekintve 15 őskori, 44 neolitikus, 10 bronzkori, 42 kelta, 91 császárkori, 2 kelta vagy szarmata és 158 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A régészeti objektumok a Gerincscorgák egész területén előfordultak különböző intenzitással. Jól megfigyelhető, hogy a bronzkori és a kelta jelenségek a patak menti magaslaton sűrűsödtek, míg az újkőkori és a szarmata objektumok az egész szelvényben megtalálhatóak voltak. A régészeti jelenségek száma a Gerincscorga I. szelvény K-i részén már ritkás volt, az utolsó 13 m-es szakasz régészeti negatív. Hasonló képet mutatott a Gerincscorga II. szelvénye is, itt a K-i szelvtől 50 m-re, Ny-ra már alig fordultak elő objektumok. Mindkét szelvényben jól látszódnak, hogy a nagy méretű, méhkas alakú, közel 2 m mély császárkori vermek a feltárási területek K-i részén, egy helyen kerültek elő. Mindkét feltárási területen megfigyelhető volt a különböző korú objektumok egymásra áása.

A legkorábbi objektumok az újkőkorra keltezhetők. Az AVK, pontosabban a Tiszadobi-csoport jellegzetes edénytöredékei kerültek felszínre több gödörből, illetve épületből. A gödörök általában kerek alakúak, faluk méhkas alakú, aljuk enyhén ívelt-technős. Az egyszerű gabonátároló vermek mellett nagyobb méretű, amorf alakú anyagnyerő gödörök is feltárára kerültek.

A neolitikus jelenségek közül jellegzetesek voltak a félig földbe mélyített épületek alapgödrei. Az SNR 19 is egy ilyen, több mint 36 nm-es épület, amelybe több császárkori gödört is beásztak. Az épület érdekessége, hogy annak bontásakor négy ép edény is előkerült, melyek közül az egyik ez idáig egyedülálló darab. A zsákra emlékeztető formájú edényke oldalain a Tiszadobi-csoportra jellemző díszítésvilág figyelhető meg. A másik érdekes és említésre méltó jelenség az SNR 161 épület maradványa, amelynek a patiosos omladékát sikerült megfognunk. Az omladékréteg K-i része sajnos a mezőgazdasági munkálatok során roncsolódott, de így is jól meg lehetett figyelni az ugyancsak több mint 35 nm-es kiterjedésű omladékréteget. Az épület Ny–K-i irányú lehetett, a Ny-i patiosos omladék külső oldala mellett pedig egy sorban 5 kisméretű cölöphelyet bontottunk ki. A patios- és tapasztás (kb. 150 kg) réteg elbontása után semmiféle alapozó árkot nem találtunk. Az AVK épületeknek két típusa fordult elő: egyrészt a félig földbe mélyített, amelynek az alapgödre és a cölöphelyei is megmaradtak, illetve a felszín fölé épített házak, amelyeknek csak a cölöphelyei tanúskodnak az egykori építményről. Sajnos ez utóbbi építmények teljes nagyságát nem tudtuk meghatározni a szelvény szélessége miatt.

Valószínűleg az újkőkorra keltezhetőek azok az árokszerű gödörök, melyek funkcióját egyelőre nem tudjuk meghatározni. Összesen 7 ilyen jelenség került elő, melyek közül háromban volt néhány neolitikus vagy őskori edénytöredék. A gödörök közös jellemzője, hogy azok általában Ny–K-i (néha É–D-i) tájolásúak, 3–4 m hosszúak, befelé erősen rézsús falúak és teljesen elhegyesedő aljjal rendelkeznek. A betöltésük minden esetben nagyon kötött, réteges löszös talaj. Az alakjuk nagyon hasonlít a rézkori bőrmegmunkálással kapcsolatba hozott gödörökhöz.

A neolitikus objektumokra jellemző, hogy azok betöltéséből mindig nagyobb mennyiségű edénytöredék és nagyon kevés állatsont kerül elő. A kerámiák között egyaránt megtalálhatóak a vékony falú finom- és a vastag falú házi kerámia darabjai. A díszítések többfélék voltak: karcolt (geometrikus, ívelt vonal, egyenes vonal, szaggatott vonal), plasztikus (rátett, ujjbenyomással tagolt borda; kerek alakú egyszeres vagy kétszeres bütyök, vízszintes fogófül, egyszerű ujjsimítás, ujjbenyomással tagolt felület), illetve e két motívumcsoport keveredése. Egy-két töredéken vörös-fekete festés nyomain is észre lehetett venni. Az edénytípusok között a következők találhatók meg: csőtálas tál, nagy méretű tárolóedény, bögre, locsoló edény, szűrőedény, lábas szűrőedény vagy tűzikutya, sütőpepsire emlékeztető edény. A kerámia mellett kevés állatsont és több opál- és kova magkő, illetve pattinték, kőbalta töredék, továbbá több rombusz alakú, hosszanti irányba átfűrt agyaggyöngy került elő. A neolitikus jelenségek jellegzetes leletei a nagy méretű, hosszúkás ovális alakú, homorú felületű örlőkövek, amelyekhez több esetben marokkövek is tartoznak. Több, valószínűleg a szövésnél használt agyaghengert is találtunk, amelyeket hosszanti irányba fűrtak át. Az egyik, közel 2,5 m mély tárológödör alján két őstulok szarv fektült.

Két temetkezés is előkerült, amelyek közül az egyikből alig maradt valami a talajviszonyoknak köszönhetően. Az SNR 157 vázmaradvány esetében csak annyit lehetett meghatározni, hogy DK–ÉNy-i tájolással, a bal oldalára fektetve, zsugorítva temették el az illetőt, akiből néhány hosszúcsonton kívül semmi sem maradt. Az SNR 362 sír sokkal jobb állapotban maradt meg. A fiatal egyént hasonló tájolásban és ugyancsak bal oldalára fektetve, zsugorított helyzetben helyeztek örök nyugalomra. Egyik váz mellett sem volt melléklet.

¹⁶ A feltárást megelőző terepbejárásról a jelentést lásd RKM 2011, 37.

A bronzkori gödrök a pataktól közvetlen K-re eső, magasabban fekvő területen, kisebb csoportokban kerültek elő. A gödrök vagy kerek alakúak, méhkas alakúak vagy kisebb méretűek, ovális alakúak és befelé rézsűs falúak voltak. A leleteik nagy részét az edénytöredékek adták, de azok mellett általában mindig voltak állatsontok (marha szarv, kutya-, sertécsont). Az edénytöredékek között megtalálható a kora bronzkori Makó-kultúrára jellemző belső díszes táltöredék is. További jellegzetes bronzkori edénytöredékek az enyhén behúzott, belső oldalán ferdén levágott peremű, külső oldalán seprűdíszes, félgömbös tál és az urna alakú tároló edény. Ez utóbbi edénytípus nyakán borda és/vagy vízszintes bütyökdísz, alatta seprűdísz látható.

A kelta jelenségek ugyancsak a patak menti magaslaton helyezkedtek el. Az erre a korra keltezhető gödrök közös jellemzője, hogy azok alját és ritkán a felmenő falát is kitapasztották. A gödreik kerek és méhkas alakúak. A 35 gödör mellett két épület is előkerült egymás mellett. A két építmény két típust képviselt. Az SNR 256 ház téglalap alaprajzú, É–D-i hossz tengelyű, melynek az ÉK-i sarkához közel vájtak az altalajba egy kemencét. A ház közepén egy szabad tűzhely nyomát is megfigyeltük. A ház alja tapasztott volt, cölöphelyet nem találtunk. Az SNR 250 építmény ennél jóval egyszerűbb, szabályos négyszögletes alakú, melyben sem cölöphely, sem padló, sem kemence nem volt megfigyelhető.

A kelta leletanyag főként edénytöredékekből, kevés állatsontból és őrlőkötőredékekből állt. A kerámiák között megtalálhatóak a korongolt S profilú vagy behúzott peremű tál- és az urnatöredékek. Nagyon kis számban kerültek felszínre grafitos anyagú szitulatöredékek. A korongolt töredékek mellett kézzel formált fazéktöredékek is előfordultak. A legjelentősebb leletanyaggal az SNR 175 gödör rendelkezett, amely önmagában is eltért a többitől. A méhkas alakú gödör alján, illetve az oldalán 3 mélyedést alakítottak ki, amelyek oldalfala jóval benyúlt a gödör pereme alá. A gödörből 3–4 agyaghehéző és számos vastárgy került felszínre: lemezdarabok, pántok, kétágú tárgy, késtöredék és olyan töredékek, amelyek ismeretlen rendeltetésű tárgyakhoz tartoztak. Ebben a gödörben egy vaskész csont nyelének átfűrt darabjai is voltak.

A legnagyobb számban a császárkori objektumok fordultak elő, amelyek nemcsak a magasparton, hanem a mélyebben fekvő területen is egyaránt kirajzolódtak. A két hosszú, de keskeny szelvényből annyi jól kivethető, hogy az épületek a magasparton, a patak mellett, míg a nagyobb méretű, több mint 2 m mély tárolóvermek pedig a szelvények K-i részén, egy csoportban helyezkedtek el. Az egyik legjelentősebb objektum az SNR 76 árok volt, amely Ny–K-i irányba szelte át mindkét szelvényt. A 3 szarmata épület közül kettő egymás mellett feküdt. Mindkét épület lekerekített sarkú négyszögletes alapú, a kisebbik ház közepén egy négyszögletes alakú cölöphellyel. A harmadik ház közepén ugyancsak megtaláltuk a szögletes alakú, közel 1 m mély cölöphelyet, azonban ezen kívül, a ház a K-i és a Ny-i oldalának a közepén is egy-egy kerek alakú cölöphely feküdt. A ház további érdekessége, hogy a Ny-i fala mellé egy téglalap alakú gödröt ástak. A gödör Ny-i széle és a ház belső oldala közé további 3 cölöphelyet ástak, illetve a gödör K-i oldalánál két fűlszerű mélyítés volt. Valószínűleg a gödör a ház része lehetett. Ebben a házban figyeltünk meg egyedül padlószintet.

A szarmata objektumok nagy része kerek vagy kerekded alakú, méhkas alakú vagy hengeres falú gödör, amelyekből változó mennyiségű leletanyag került elő. A leletanyag jelentős részét adta a kerámia. Az edénytöredékek között megtalálhatóak a kézzel formált

fazék-, bögre- és fedőtöredékek, illetve a korongolt szürke és téglaszínű tál-, hombár- és egyéb edénytípusokhoz tartozó darabok. Római import kerámia nem került elő. Néhány objektumból vaskész-, bronzlemez töredék, az SNR 76 árokból egy ép vas csikózábla, továbbá orsógombok és őrlő- és fenőkő töredékek kerültek felszínre. Több gödör betöltésében találtunk teljes kutyavázat.

Előkerült egy D–É-i tájolású temetkezés is, amely a humuszrétegben feküdt. A nagyon rossz megtartású váz a hátán feküdt. A bal medencéje mellett egy ovális alakú vastárgy, talán övkarika vagy övcsat feküdt. A temetkezés a tájolása alapján talán szarmata.

Az ismeretlen korú objektumok közül két olyan ovális alakú gödröt érdemes kiemelni, amelyek alján egy-egy kerek alakú cölöphelyet bontottunk ki. Ehhez hasonló gödrök bronzkori leletanyaggal szoktak előfordulni.

A leletanyag a Herman Ottó Múzeumba (Miskolc) került.

A feltárás munkatársai: Gallina Zsolt régész, Keresztes Noémi Ninetta és Litauszki Zoltán régésztechnikusok. A geodéziai felmérést és a térinformatikát az Archeoline Kft. végezte el.

GULYÁS GYÖNGYI

85. Csincse határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U, Kő**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú közzétartási fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást, 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNY-i részén.

Nagy-kinestár Délnyugat (KÖH 87643): A lelőhely Csincse Ny-i szélénél, a Kis-Csincse-patak bal teraszán helyezkedik el, az országút közvetlen közelében, attól É-ra. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor learatott napraforgó borította, mely közepes látási viszonyokat biztosított. Egy 200×40 m-es területen kicsi intenzitással őskori és középkori kerámia-töredékek és kevés patics került elő.

Lőrinc-dűlő (KÖH 87655): A lelőhely Csincse DNY-i részén, a falu közvetlen közelében, a Lőrinc-dűlő nevezetű határrészben helyezkedik el, a Kis-Csincse bal teraszán, attól 500 m-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor learatott és beszántott búza borította, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 330×60 m-es területen közepes intenzitással jelentkező neolitikus kerámiákat és pattintott kőeszközöket, illetve szórványosan középkori kerámia-töredékeket találtunk.

Munkatársak: Fekete László, Nagy Zoltán, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám, Toronya Zsolt.

TÓTH KRISZTIÁN

86. Csongrád, Ellés-monostor

(KÖH 17355)

(Csongrád megye) **Á**

Az Összefogás Csongrádért Egyesület megkeresésére 2014. március 17. és június 16. között az Ellés-monostor látogathatóvá tételéhez és konzerválásához szükséges földmunkák során a Móra Ferenc Múzeum régészeti megfigyelést végzett.

A munkálatok folyamán a nyilvántartott régészeti lelőhelyek területén egy gyalogutat létesítettek, melyhez 300 m hosszúságban, 1 m szélességben és 0,3 m mélységben lehumuszták a felszínt, valamint a terület általános tereprendezését, szemét-